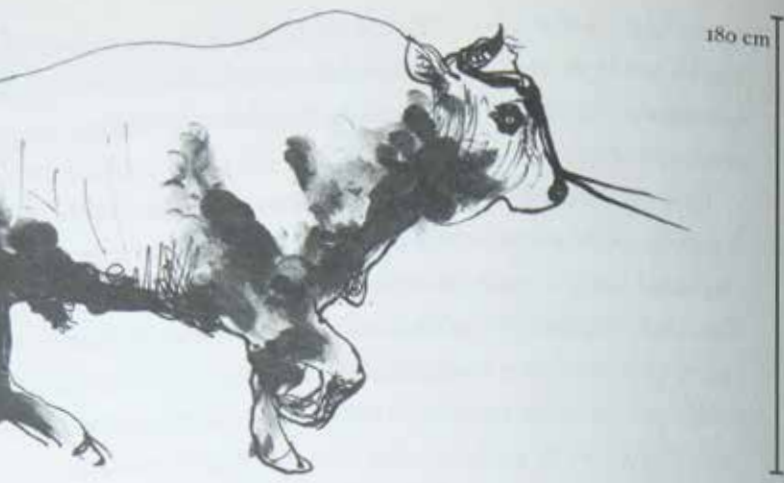

Theo Thijssen-prijs 2018
voor **Bibi Dumon Tak**

Stichting P.C. Hoofd-prijs voor Letterkunde
Den Haag
Em. Querido's Uitgeverij
Amsterdam
2018

Boven: chianina

Geen enkel koeienras haalt nog de hoogte van het oerrund. Het grootste is de Chianina uit Italië van een meter tachtig. Een van de kleinste runderen is de Muturu uit West-Afrika. Het is maar vijfentachtig centimeter hoog.

uit **Het koeienboek**, geïllustreerd door Judith Vanistendael

ene vacht mooier vonden dan de andere. Zo dachten de boeren lange tijd dat koeien met een rode vacht harder konden werken dan andere koeien. Rood was vurig, dus fokten ze alleen door met koeien die een mooie rode vacht hadden. Ook zwart was een goede kleur voor werkkoeien. Beige dieren vond men sloom dus die werden vetgemest en geslacht voor het vlees. De witte koeien waren het meest waard. Ze hadden iets heiligs vanwege hun smetteloze vacht en werden daarom wel gebruikt als offerdier.

Als de mensen zich verplaatsten namen ze de hele veestapel met zich mee. Door de eeuwen heen verhuisden ze van noord naar zuid en van oost naar west. De meeste koeien pasten zich aan het klimaat aan, in gebieden waar het gras rijk groeide waren de koeien groter dan in gebieden waar droogte heerste. En de vacht van koeien uit het koude noorden was dikker dan die van koeien uit het warme zui-

Een zwerm gelukkige lezers

Als ik ooit in mijn leven wist wat ik zei, dan was het wel in het voorjaar van 1998. Ik was naar Rotterdam gereisd om daar bevrraagd te worden over mijn eerste dichtbundels en toen ik na die dag thuiskwam zei ik tegen mijn geliefde: 'Ik heb iemand ontmoet met wie ik vrienden ga worden.' Die iemand was de interviewster, die iemand was Bibi. En gelukkig kreeg ik daar dus gelijk in, want we zijn bevriend geraakt, maar dat is privé, wat moet de lezer daarmee, het gaat hier over Bibi's werk.

Ja, maar eerst even nóg iets persoonlijks. Stel, je loopt met Bibi op de Veeluststraat. Je bent halverwege. In de verte zie je de kruising met de Beukelsweg. Daar is de bushalte, waar je met z'n tweeën naar onderweg bent, want Bibi gaat je uitzwaaien. Je ziet in de verte de bus aankomen. Dat is niet fijn. Nu moet je misschien gaan rennen, maar je haat rennen en het staat zo raar. Alleen: de volgende bus vertrekt pas over 22 minuten, zo

lang kun je niet wachten, dan is de aansluitende trein allang geen aansluitende meer. Liep ik daar zonder Bibi, dan miste ik bus én trein, want ik reageer op zo'n moment altijd secundair. Maar Bibi! Bibi trekt een sprintje, is eerder bij de halte dan de bus, knoopt, om mij de tijd te geven aan te komen sukkelen, bij de openklappende busdeur een gesprek aan met de chauffeur over het geestdodende routebeleid van de RET, die man heeft namelijk al dagen dat ene stupide traject tussen Schiedam Centraal Station en Crooswijk moeten rijden en dat zít Bibi aan hem. Ze ziet het niet alleen, het interesséert haar ook. Die man voelt en waardeert dat, dus hij schrijft de dag erna een vriendelijke, maar officiële klachtenbrief, waarna hij overgeplaatst wordt naar Reeuwijk. Ik wil maar zeggen: door Bibi heb ik ruim de tijd om bus en trein te halen. Wie Bibi naast zich weet bereikt bestemmingen, want Bibi voelt de onderstroom van mens en wereld aan. Bibi is niet secundair, niet eens primair, nee, ze is nulliair.

Mag het dan nu over haar werk gaan? Oké. Bibi heeft vanaf haar eerste boek een flinke blaasbalg onder de Nederlandse non-fictie gestoken. **Het koeienboek** verscheen in 2001 en wat zo verbluffend is: als je het boek herleest zie je dat het – uitzonderlijk voor een debuut – alle elementen bevat van de brillen die we nu, zeventien jaar

later, van Bibi kennen en die tot deze bekroning heeft geleid.

Zo zijn er meteen al de zinnen die niet opgeschreven maar wakker gekust lijken. Drie voorbeelden. In het hoofdstuk over hoe de koe woont staat: 'Het beste onderdak is nog altijd zonder dak.' Over een legendarische fokstier schrijft Bibi: 'Als de naam Sonny Boy valt dan buigen de boeren.' En over koeienkeuringen: 'Deze schoonheidsprinsessen zijn dochters van mooie moeders en stukken van stieren.' Dat soort formuleringen zijn een pennentik verwijderd van non-fictie-poëzie, een genre dat Bibi met haar nieuwe boek pas officieel dit najaar zegt te beoefenen.

Het koeienboek bezit ook die prachtige combinatie van temperatureigenschappen die al Bibi's titels hebben – ze zijn fris en warm tegelijk. Ze tintelen, ze knisperen, maar je wilt er toch je jas bij uittrekken. Bibi's boeken zijn als beginnende lentedagen. Als dagen waarop het vee na de winter voor het eerst weer de wei in mag, blij, verwonderd en bevrijd.

Wat ten slotte evenzeer uit Bibi's debuut blijkt – en misschien weleens onderschat wordt – is hoezeer ze haar techniek beheerst. Bij non-fictieboeken is het soms makkelijker om mooi te schrijven dan om helder te blijven. Bibi doet het eerste, maar vergeet het tweede nooit. Zo belicht ze bijvoorbeeld de melkziekte, een

aandoening die op kan treden als een koe aan het bevallen is. Bibi schrijft: 'Eerst wankelt de koe een beetje, maar daarna valt ze gewoon om. Dan moet de dierenarts eraan te pas komen en als hij er niet snel bij is klimt de slapte naar het hart, en als dat ophoudt met kloppen gaat de koe dood.' Aan deze 44 woorden is van alles virtuoos. Ten eerste heeft de auteur haar huiswerk gedaan, want reken maar dat Bibi in de onderzoeksfase minstens drie artikelen heeft gelezen en twee boeren heeft ondervraagd. Er staat dus ook van alles níét in. Bibi zeefde en zuiverde haar informatie en kwam uit bij twee zinnen die ze in vijf schakels (via de woorden 'eerst', 'daarna,' 'dan', 'als' en nog eens 'als') voor ons schoongewreven heeft. Het einde is lekker duidelijk: *dan gaat de koe dood*, maar zet de uitleg ook in het gelid: we zien de serieuze dreiging – Bibi is nu eenmaal niet van het verbloemen. Toch is het allerfraaist van deze ziektebeschrijving voor mij het stukje waarin staat: 'dan klimt de slapte naar het hart'. Het klinkt goed, met dat binnenrijm (slapte-hart), alsof ze het heel even met een auditieve marker heeft onderstreept, maar door het woord 'klimmen' te gebruiken krijgt dat hele abstracte, namelijk 'de slapte', een filmrol: je ziet hoe de ziekte zich met klauwen en nagels aan het omhoogwerken is. Bibi gebruikt woorden die de boel zowel opklaren als versnellen, maar het beeld is nooit zo vergezocht dat het de uitleg in de weg zit.

Bibi zorgt dat we montere theatercolleges tevoorschijn lezen in ons hoofd, en dat doet ze onjuffig en onkoket. Hoewel elke kinderboekenconnaisseur een stuk van Bibi's hand meteen zal herkennen aan stijl, onderwerp en compassie, gaan haar boeken nooit over Bibi zelf. Dat een van haar bundels met zknfv's ('zeer korte non-fictieverhalen') *Bibi's bijzondere beestenboek* heet en een andere *Bibi's doodgewone dierenboek* heeft dan ook geen divaredenen. Ik geloof zelfs dat het vooral de uitgeverij was die de titels bedacht of ze in elk geval – terecht – verkoos boven andere. Na een lezing in Vlaanderen waarbij Bibi harts-tochtelijk-aanstekelijk vertelde over de prielvogel en de bombardeerkever uit *Bibi's bijzondere beestenboek*, was er dat meisje uit het publiek dat de laatste vraag mocht stellen en bijna wanhopig verzuchtte: 'Die dieren snap ik, maar wie is Bibi?' Zo weinig gaat het Bibi om haarzelf. Het is dan ook tekenend dat Bibi na een toegekende prijs altijd een tijdje moet wennen aan het feit dat zij of een van haar boeken wordt uitgelicht. Niet dat ze haar eigen kwaliteiten niet ziet, niet dat ze niet voor haar werk wil opkomen, niet dat ze haar naam wil uitgummen of zonder gezicht door de wereld wil – maar het gaat haar niet om roem, het gaat haar om de levende wezens over wie ze schrijft: Claartje, Victoria, Felius en Tolbert uit de koeienboeken, de gierzwaluw, de mus en vooral, vooral, vooral het roodborstje uit *Het*

heel grote vogelboek, Laika en Bjelka uit **Laika tussen de sterren**, Castel en zijn moeder uit **Lati-no King**, soldaatberen en dappere postduiven uit **Soldaat Wojtek** en **Oorlogsdieren**, Sontje, Luciano en Samir uit **Rotjongens**, Mikis en Tsaki uit **Mikis de ezeljongen**, de evenhoevigen uit **Ik wil die!** en **Laat een boodschap achter in het zand**, Sien uit **Siens hemel**. Bibi's schrijven is geen handeling uit faamzucht, maar een handeling uit solidariteit. Met dieren, met kinderen, met mensen.

Bibi is nulliair. Daarmee bedoel ik dus dat ze eerder dan anderen voelt wat er om haar heen beweegt. Dat kan heel feitelijk zijn. In het verkeer bijvoorbeeld. Bibi is een kwieke, koene chauffeur en niet voor niks luidt haar naam ook wel Bibi Voor De Deur Parkeren Dumon Tak. Maar het geldt vooral voor de wereld van de hartenklop. Ze beschikt over een intuïtie waarmee je goud zou kunnen zoeken. Ze herkent schrik, verdriet, liefde, wanhoop, ontroering, spijt, moed en ontredning nog voor die ook werkelijk bloot komen te liggen. Daar zijn haar boeken spiegels van, maar geen definitief doel. Na het schrijven van **Rotjongens**, over weggeborgen jongeren in de diverse jeugdgevangenissen van Nederland, bleef ze hen nog een paar jaar in een officiële functie bezoeken, om zo de verbinding te zijn naar de leiding van de inrichting. Haar boeken over de dierenambulance, **We gingen achter hamsters aan**

en **We gingen op krokodillenjacht**, ontstonden pas nadát ze zich als vrijwilliger had opgegeven, en dat werk doet ze tot op de dag van vandaag, zelfs nu de boeken geschreven zijn. Literatuur? Leuk. En schrijven? Gelukkigmakend. Maar de boeken zijn ingepakt in het leven, niet andersom.

Hoe volledig Bibi zich wijdt aan het beschijnen van de weerlozen en de onschuldigen zien we volgens mij het mooist in **Het koeienparadijs**. Met dit boek, dat ik als een van haar meest dierbare beschouw, schreef Bibi de definitieve Koeienmologen. Hoewel ze nergens een koe, stier of os flauw vermenselijkt, begrijp je na lezing dat het in een dierenleven even sterk als in dat van onszelf gaat om gezien worden. Om rust, om liefde, om familie. Hoe verschillend ieders karakter ook, uit **Het koeienparadijs** blijkt dat ieder dier zich uiteindelijk een verhouding tot de dood moet voorstellen. Dat is dan ook waarom dit boek zo geweldig is: het doet ons een samenleving voor. Het toont ons in prachtige, belangrijke, toegankelijke verhalen hoe zorg (voor mensen, voor dieren) ons naar het paradijs kan leiden.

Na onze eerste ontmoeting zijn Bibi en ik inderdaad bevriend geraakt en dat Jan Paul daar later bij kwam, maakte het alleen nog maar rijker. Ze heeft een onnoembare invloed op mijn leven. Ik geloof zelfs dat ik rekenkundig door haar werd

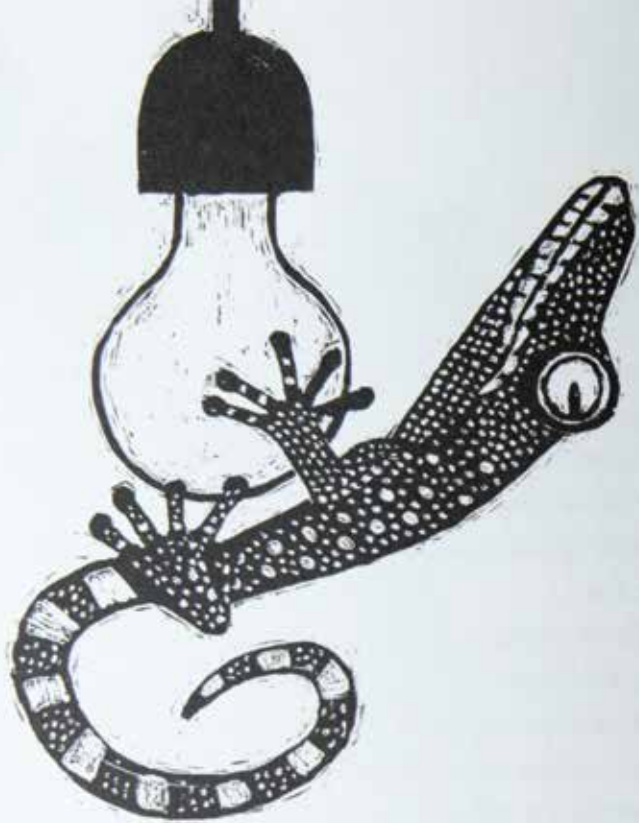
bijgestuurd en misschien van secundair een beetje opgeschoven ben naar primodriekwartiair. Ik heb bestemmingen bereikt die er zonder haar niet geweest zouden zijn. Ik heb van haar geleerd dat je enkel moet schrijven wat zich met vurigheid aandient en dat er geen grens moet zijn aan wat je voor een boek doet, zolang het dat boek beter maakt. Ze heeft me – hoewel zij en niemand anders de grootfaraoïste van de boekendieren is – de okapi cadeau gedaan. Mensen zoals Bibi kom je maar een paar keer in je leven tegen, en als je dat geluk hebt, dan weet alles in je: bij haar blijf ik. Bibi, alles in mij weet: bij jou blijf ik.

Maar dat is persoonlijk en het ging hier over Bibi's werk, toch?

Lieve allemaal, Bibi's werk is persoonlijk. Theo Thijssen noteert aan het einde van zijn boek **De gelukkige klas**: 'Ik weet eigenlijk maar één ding: de jaar of wat dat ik jullie heb en dat jullie mij hebben, behoren wij enkel maar een gelukkige klas te zijn.' Daar zorgen Bibi's verhalen voor, daar zorgt haar kijken en haar voelen voor. We worden er een zich uitbreidende zwerm gelukkige lezers van. En hoe doet ze dat? Door nulliair te zijn en geen onderscheid te maken tussen een Rotterdamse busschauffeur, de Arctische grondeekhoorn, de bovenbuurman, een ezeltje op Korfoe, een klein broertje, Geert en Mo, Toffi en Ravi, mij, jou of krill. Als ik ooit in mijn leven wist wat ik zei dan

was het wel in het najaar van 2018: auteurs als Bibi kom je maar een paar keer in je leven tegen. Wie haar zinnen leert kennen wil in de buurt blijven, en wie haar boeken leest, weet: met deze schrijfster ben ik vrienden.

Edward van de Vendel

De gekko

O, er is iets waar wij mensen jaloers op zijn. Waar we groen van gaan zien, geel, waar we van kwijlen als we eraan denken. Wat zouden we graag ondersteboven kunnen lopen. Wat zouden we er niet voor over hebben om zomaar tegen een muur op te kunnen klauteren. Geen trap meer nodig, geen lift, geen ladder, geen wandrek bij gymnastiek.

Mieren kunnen het, maar niet onder water, en vliegen kunnen het ook, maar één keer blazen en ze vallen. Nee, er is een diertje dat overal en altijd op z'n kop kan lopen. Dat beestje kan zelfs rustig aan één teen aan het plafond blijven bungelen. Als het tegen de deur op loopt zou je hem zelfs als deurknop kunnen gebruiken. Hij zit muurvast als hij dat wil.

Zijn naam is gekko. Het klinkt onaardig voor zo'n levend supermachieetje. Het klinkt als dombo, als klojo, als pipo. Hé gekko.

In de grote gekko familie hebben alle nichtjes en neefjes verschillende achternamen. Maar één van de familieleden heet ook nog eens gekko van achteren. Die heet voluit dus Gekko Gecko. Hij is bijna de grootste van allemaal. Hij wordt wel veertig centimeter. Daarom vinden mensen het leuk hem in een kooitje te houden. Maar pas op, hij bijt graag als je hem probeert te pakken. En als hij je vinger eenmaal vast heeft, laat hij niet meer los.

Je kunt dan twee dingen doen: of doorspelen met een gekko aan je vinger. Of het bad laten vollopen en de gekko onderdompelen en daarna verder spelen. Ondersteboven lopen onder water kan hij wel, maar ademen niet.

de antarctische ijsvijs

...s de winter komt, echt komt, met al zijn ijzigheid. Als
...i zichzelf over het land heen legt, echt heen legt, met
...n witte klauwen en vinnige kou. Dan staat iedereen te
...ken van wow, echt wow, we waren vergeten hoe mooi
...t was. Maar jij? Jij staat over je fiets gebogen en krijgt je
...ot niet open. Het zit vastgevroren, echt vastgevroren.
...aar is de antivries?

Terwijl je met verkleumde handen in het schuurtj
zoek gaat naar het flesje, denk je: wat heeft die Ant
tische ijsvijs met mijn bevroren slot te maken? Laat
beest met rust. Die heeft al genoeg kou aan zijn kop.

De Antarctische ijsvijs moet zich zien te redden in
water van min twee graden Celsius. Dat gaat hem goe
omdat hij alles in slow motion doet. Zelfs zijn hart s

g e e n d i e r i s n o g h e t z e l f d e
w a n n e e r b i b i d u m o n t a k l a n g g e w e e s t

Geen dier is nog hetzelfde wanneer Bibi Dumon Tak is langsgeweest. Op een troon zitten de dieren dan, op een sokkel staan ze, er zit een lijstje om ze heen. Ze zijn aan de vergetelheid onttrokken en staan in het volle licht. Bibi Dumon Tak ziet ze en beschrijft ze.

De prairiewolf bijvoorbeeld. In **Bibi's bijzondere beestenboek** leren we hem zo kennen: 'Ergens achter de rafelige bergen in Amerika jaagt de prairiewolf. Overdag hangt hij wat rond en doet een tukje hier en daar. Maar als de zon ondergaat en de schaduwen lang en lui over het landschap liggen, komt de prairiewolf tot leven.' Zijn geblaf, beschrijft Bibi Dumon Tak, 'gaat langzaam over in een ijzingwekkende jammerklacht'. Prairiewolven doen dat om hun leefgebied af te bakenen, én – en nu wordt het ongelooflijk – aan de hoeveelheid gezang die ze horen in dat leefgebied, kunnen vrouwtjes bepalen voor hoeveel jonkies er dit seizoen ruimte is. Geef maar toe: een wonder om bij weg te zwijmelen. Zo sluit Bibi Dumon Tak af: 'Ze

zijn een verspreid nachtkoor van zingende honden, met de maan als dirigent.’

Maar ook de onooglijke oorworm krijgt een sokkel, in *Bibi's doodgewone dierenboek*. Nee, niks ‘ieieieuw!’, want de oorworm, schrijft Dumon Tak, ‘is misschien wel het liefste insect ter wereld’. Want oorwormvrouwtjes zijn de beste moeders die je je kunt voorstellen: ‘Andere insecten lopen als ze hun eitjes gelegd hebben weg, of ze gaan dood, maar niet het oorwormvrouwtje. Dat gaat als een hond naast haar berg met pareltjes liggen waken. Om de zoveel tijd likt ze ze alle vijftig schoon om te voorkomen dat ze uitdrogen, of gaan beschimmelen.’ En als ze toch sterft, ‘in een zeer tragisch geval’, dan kan haar kroost haar opeten: ‘ze verzorgt haar kinderen niet alleen tijdens het leven, maar zelfs tot na haar dood’.

Of de nachtegaal, ook al zo’n onopvallend dier, over wie veel meer te weten valt dan op het eerste gezicht opvalt. ‘Als een dor eikenblad, zo ziet de nachtegaal eruit. Bruin met bruin en nog eens bruin’, schrijft Dumon Tak in *Het heel grote vogelboek*. Maar schijn bedriegt: ‘De nachtegaal moet het niet van zijn buitenkant hebben, maar van wat er in zijn keel verscholen zit: zijn prachtige zangstem. Onverslaanbaar. Het Eurovisiesongfestival voor vogels zou ieder jaar dezelfde winnaar kennen.’ Tweehonderdvijftig verschillende ‘trillers, fluitjes en uithalen’ kent iedere nachtegaalenman, die hij ook nog secuur moet afwisselen:

‘de vrouwtjes zijn echt niet onder de indruk van zo’n losbol die in het wilde weg laat horen wat hij kan. Het gaat de vrouwtjes om de opbouw van het lied. Welke triller hij herhaalt op welk moment. Ze zijn op zoek naar de Epke Zonderlands op de tak. Naar evenwicht, naar verbindingselementen, naar zeggingskracht.’

Wat zou de Nederlandse non-fictie voor kinderen zijn zonder Bibi Dumon Tak? Ze debuteerde in 2001 met *Het koeienboek*, maakte furore met *Bibi's bijzondere beestenboek* (2006) en *Winterdieren* (2011) en blijft nog altijd unieke werken afleveren, in 2017 nog *Het heel grote vogelboek* en *Het koeienparadijs*. Sinds de kinderliteratuur Bibi Dumon Tak heeft, is de non-fictie ingrijpend veranderd. Zo’n beetje eigenhandig zorgde zij ervoor dat ook informatieve kinderboeken gezien gingen worden als literatuur voor kinderen. Als pionier trok zij de non-fictie voor kinderen uit de schoolboekensfeer, waar de schrijfstijl geen doel was en ook nauwelijks een middel, maar eerder een noodzakelijk kwaad. Zij trok de kinder-non-fictie uit de stoffige bibliotheekkast van de droge, dorre opzoekboeken, en baande zich een pad de literatuur in, om daar een oase in te richten voor de literaire non-fictie.

Bibi Dumon Tak máákte de literaire non-fictie voor kinderen. Informatie maakte zij amusant. Het gaat niet over schofthoogte, voedingsgedrag of draagtijd, maar over die waanzinnige bijzonder-

heden aan een dier, die je onthoudt. Dat betekent niet dat haar type non-fictie heeft moeten inboeten aan wetenswaardigheid, integendeel. Nu weten we dat de eerste draad van het kruisspinnetje hem op de golven van de wind de wereld in laat zweven: 'Zo verhuizen ieder voorjaar, hoog door de lucht, duizenden babyspinnen aan ragfijne zilverdraadjes naar hun nieuwe thuis.' Nu vergeten we nooit meer wat de boekmaag van een koe doet: 'In de boekmaag zit een hele rij dunne velletjes die lijken op de blaadjes in een boek. Tussen die blaadjes wordt het gras nog eens goed fijngeknepen samen met het sap uit de pens.' En zo gaat het maar door. De pissebed is, met zijn kieuwen, werkelijk een soort mini-kreeft, en ja, ook de Dzoengaarse dwerghamster, met zijn talent voor hulp bij hamsterbevallingen, bestaat echt. Je staat aan één stuk door versted. En dat zonder dat Dumon Tak er iets voor hoefde te verzinnen: er gaat in haar boeken een wereld voor je open, een wereld die nota bene de echte wereld is.

Maar hoe grappig de weetjes die ze oplepelt ook zijn, in wezen is Bibi Dumon Tak altijd bloedserius, voor haar onderwerp en voor haar publiek. Leugens verkoopt ze niet, hoogstens wat dichterlijkheid, die de waarheid eerder verheugd bij je binnen laat komen dan dat ze de werkelijkheid geweld aandoet. Het oeuvre van Bibi Dumon Tak toont: om in vervoering te raken heb je geen ver-

zinsels nodig. Vervoering bereik je met de blik van een kind – onbevangen, origineel en eerlijk – en de pen van een dichter – eigenzinnig, esthetisch en persoonlijk. En dan kijken, en schrijven. Datgene doen en datgene maken waarmee de literatuur zich van alledaagse tekst en taal onderscheidt. Die blik en die pen bezit Bibi Dumon Tak als geen ander.

Die literaire kwaliteiten worden weerspiegeld in haar boeken met dierenportretten – van koeien, van vogels, van bijzondere, doodgewone en winterse dieren – die vanwege hun volstrekt originele waarnemingen en beschrijvingen ook best tot de poëzie gerekend mogen worden. We vinden die kinderlijke verbazing en het vertelplezier ook terug in haar journalistieke non-fictie, altijd met een grote ontdekkingsdrang en enthousiaste energie gebracht. Zo schrijft ze meeslepend over haar avonturen als vrijwilliger op de dierenambulance. (Deze schrijfster is óók in haar element als ze met een raar pak aan een zielige zwaan gaat vangen.) En zo vertelt ze boeiend over dieren die mensen helpen, in haar Kinderboekenweekgeschenk **Laika tussen de sterren**: geleidehonden en astronautenhonden, fotomodeldieren en proefdieren. Ze kiest doorgaans de kant van de dieren, tegenover de menselijke dieren immers de eeuwige underdogs. Maar ze vertelt geen sprookjes, zelfs niet over een muisje in een proefdierlaboratorium dat op de operatietafel zal sterven: 'Het is niet

de bedoeling dat hij ooit nog uit deze diepe slaap komt, omdat hij dan te veel pijn zou hebben aan zijn bovenbeen. Daarom kan hij na het experiment maar beter doodgaan.' Ze toont de kant van de dierenactivisten die tegen vivisectie strijden, en die van de onderzoekers, die 'redders zijn. Geen dierenredders, dat niet. Maar mensenredders. En de proefdieren zelf? Dat zijn de allergrootste redders. Verborgene redders, met een cijfer als naam.' Toch vind je bij Dumon Tak geen antropomorfe dieren – geen dieren die precies zo zijn als mensen, met dezelfde mensenwensen en dezelfde mensenstreken. De koeien in het rusthuis voor runderen De Leemweg, in het Friese Zandhuizen, geeft ze in **Het koeienparadijs** allemaal een eigen stem en verhaal – door zich in te leven en de runderen hun verhaal in monoloogvorm te laten vertellen. Door hen koeiendingen te laten zeggen, natuurlijk met gebruik van de verbeelding van de dichter en, vooruit, een vleugje menselijkheid: 'Het was onze taak om de koeien te dekken. We werden verzorgd door iemand die denk ik verliefd op ons was. Dat begrepen we wel want we waren mooie jongens. We kregen, zoals ze dat tegenwoordig noemen, positieve aandacht. Niet een beetje, maar hooiwagenladingen vol.' Weinig menselijks is de dieren vreemd, maar dieren zijn in Dumon Taks oeuvre ook echt dieren. Die elkaar soms opeten, want zo is de natuur nu eenmaal. Als ze in **Winterdieren** de dieren in de

poolgebieden beschrijft, kan ze dus ook niet om de zeelupaard heen, die allesbehalve zachtzinnig met zijn avondmaal omgaat: 'Nee, de pinguïn wordt niet in één klap gedood, wat misschien wel het eerlijkst zou zijn, maar de natuur is nu eenmaal een kreng en daarom wordt de pinguïn een tijdlang tegen het wateroppervlak geslagen, net zolang tot hij helemaal uit elkaar valt.'

Even vaak toont ze echter de warme, zachte kant van de natuur – die uiteraard niet minder natuurlijk is: zie de prairiewolven, de oorwormvrouwtjes, de Dzoengaarse dwerghamstermannetjes. De wereld is hard én zij is zacht. Door dat te tonen neemt ze haar publiek, kinderen, volledig serieus.

Haar werk loopt over van de nuance, van de kleine details die je ook moet weten om een compleet beeld te krijgen. Nuanceren doet ze wel met humor en met vuur, precies de energie die haar boeken voor kinderen zo leesbaar en aantrekkelijk maken. Zie hier, zoals ze in **Winterdieren** de muskusos beschrijft: 'alsof hij al het spinrag van de wereld op zijn rug verzameld heeft', en het vervolgens voor hem opneemt: 'Wie over de muskusos leest komt dit tegen: hij is log, lomp, plomp en staat op korte poten. Hallo! Als je zijn vacht eraf zou scheren kwam er echt wel een elegant dier tevoorschijn. Misschien geen gazelle, maar toch zeker geen vetzak die door de sneeuw heen ploetert.'

Ja, ze verfraait. Maar ze verdraait niet. Bibi Dumon Tak weet precies wat ze doet en waarom, wanneer ze die zogenaamde vierde wand doorbreekt en tussen haar onderwerp en haar publiek in gaat staan. Ze vertelt wat zij zag, háár verhaal, omdat de dieren door haar ogen pas echt gezien worden. Juist dat bepaalt haar pioniersstatus en haar unieke positie binnen de Nederlandse kinderliteratuur: zij bracht persoonlijkheid in de non-fictie.

Ook wanneer ze zich buiten de non-fictie begeeft, in de paar prentenboeken en fictie-kinderboeken die haar oeuvre eveneens kent, demonstreert ze die eerlijke en opmerkelijke blik en de zwier van haar dichterspen. Dan toont ze hoe Mikis de ezeljongen opmerkt dat het lastezeltje op het eiland Corfu méér is dan een tractor op poten. Dan heeft ze oog voor het verhaal van de oorlogsbeer Wojtek, een soldatenmascotte die ook bommen kon sjouwen – en die werkelijk bestaan heeft in Polen, tijdens de Tweede Wereldoorlog. Dan beziet en beschrijft ze hoe kinderen en volwassenen met de dood omgaan, bij het overlijden van een huisdier, de geliefde hond Siens. En ze vindt er, in haar meesterlijke prentenboek *Siens hemel*, ontroerende, poëtische woorden voor: ‘Er stonden zwarte wolken aan de hemel toen Siens vertrok. De lucht rommelde. De regen trommelde. Maar wij hoorden alleen hoe Siens laatste, allerlaatste adem over de rand van de mand heen woei.’

Ook dááruit bestaat het oeuvre van Bibi Dumon Tak. Hoewel ze zich als dierenboekenschrijfster een onderwerp toe-eigende dat betrekkelijk beperkt van omvang en reikwijdte lijkt, en ze ook zuinig is op haar grote talent, is die beperking een kracht gebleken. De dierenwereld kent genoeg verhalen om een rijk en uniek oeuvre te bevoorraden.

Als waren het prairiewolven, vormen de boeken waaruit haar consistente en hoogwaardige oeuvre bestaat een meerstemmig koor van zingende honden. Als ware zij zo’n fantastische oorworm, lijkt ze alle eitjes waarover ze zich ontfermt schoon, tot haar woorden blinken. En als was ze een nachtegaal, zet ze haar prachtige zangstem pas op wanneer de opbouw van haar lied klopt, het evenwicht gevonden is, de zeggingskracht maximaal is. Met genoeg en overtuiging draagt de jury Bibi Dumon Tak voor ter bekroning met de Theo Thijssen-prijs 2018.

Jaap Friso
Martha Heesen
Sara Van den Bossche
Thomas de Veen
Anna Woltz (voorzitter)

Op het paadje naar de olijfgaard was het doodstil. Alleen het stappen van Tsaki was te horen. Ze liepen heel langzaam, want het was Tsaki's vrije dag.

Mikis vroeg of ze het fijn vond zonder manden aan haar rug. Hij vroeg of ze het warm had. Hij vroeg of ze dorst had.

Tsaki gaf geen antwoord maar sukkelde achter hem aan alsof ze slaapwandelde. Het leek wel of ze er geen zin in had vandaag. Of ze liever met tachtig kilo hout zoude, zelfs op haar vrije dag.

Mikis was de woorden van opa vergeten en knoopte het touw los. 'Zo beter?' vroeg hij. Tsaki duwde haar neus in Mikis' rug en zo liepen ze het laatste stuk naar de olijfgaard toe. Helemaal aan het eind wist Mikis een veldje met gras. Heerlijk groen gras.

Toen ze er aankwamen dook Tsaki direct met haar neus naar beneden en nam een flinke hap. Mikis ging tegen een van de bomen zitten en begon aan zijn pakje sap. Daarna dronk hij zijn flesje water leeg en at zijn brood op. De zon begon lekker warm te worden, maar Mikis dacht er niet over zijn ogen even dicht te doen. Hij mocht vandaag geen tijd verliezen.

'Kom Tsaki,' zei hij na een kwartiertje, 'we zijn op wereldreis. We hebben nog lang te gaan.' Hij aaide haar over haar hals, over haar buik en opeens:

TSJAK!

Mikis sprong verschrikt naar achteren en zag dat er bloed op zijn hand zat. Tsaki had met een van haar achterpoten naar hem getrapt. Zomaar. Mocht hij niet aan haar buik komen?

Tsaki had hem niet geraakt. Waar kwam dat bloed dan vandaan? Voorzichtig ging Mikis op zijn knieën zitten en keek onder Tsaki's buik. Daar, bij haar voorpoot, zag hij een grote wond. Een wond die bloedde.

uit **Mikis de ezeltjongen**, geïllustreerd door Philip Hopman

Deze jonge zwaan zal over een tijdje terugkeren naar zijn geboortegracht.

Foto gemaakt door de verbaasde bewoonster van de woonboot waarop ik de zwaan ving.

Via een slangetje dat via de slokdarm naar de maag loopt, krijgt de zwaan schoon drinkwater toegediend.

bewoners die hem het water weer op joegen. Er was geen tijd voor medelijden. Wat had ik ook alweer tijdens mijn EHBO-lessen geleerd? Niet twijfelen, niet afwachten, niet denken, maar kordaat ingrijpen! Toeslaan voordat het dier jou in de gaten krijgt. Maar dit dier had mij allang in de gaten, en zijn verlamming leek tijdelijk te zijn opgeheven.

Ik sloeg het net opnieuw over zijn kop en de toeristen, tienduizend intussen (ze vermenigvuldigden zich als gekken), begonnen te juichen. Maar ik zag dat de reddingsactie op deze manier niet zou lukken. Ik zou de zwaan vanaf dat smalle richeltje nooit omhoog kunnen hijsen.

'Aaaaah,' klonk het in vijftig talen uit een half miljoen kelen. De zwaan verdween intussen razendsnel achter twee onbewoonde woonboten. Even was ikzelf verlamd, maar daarna gooide ik het

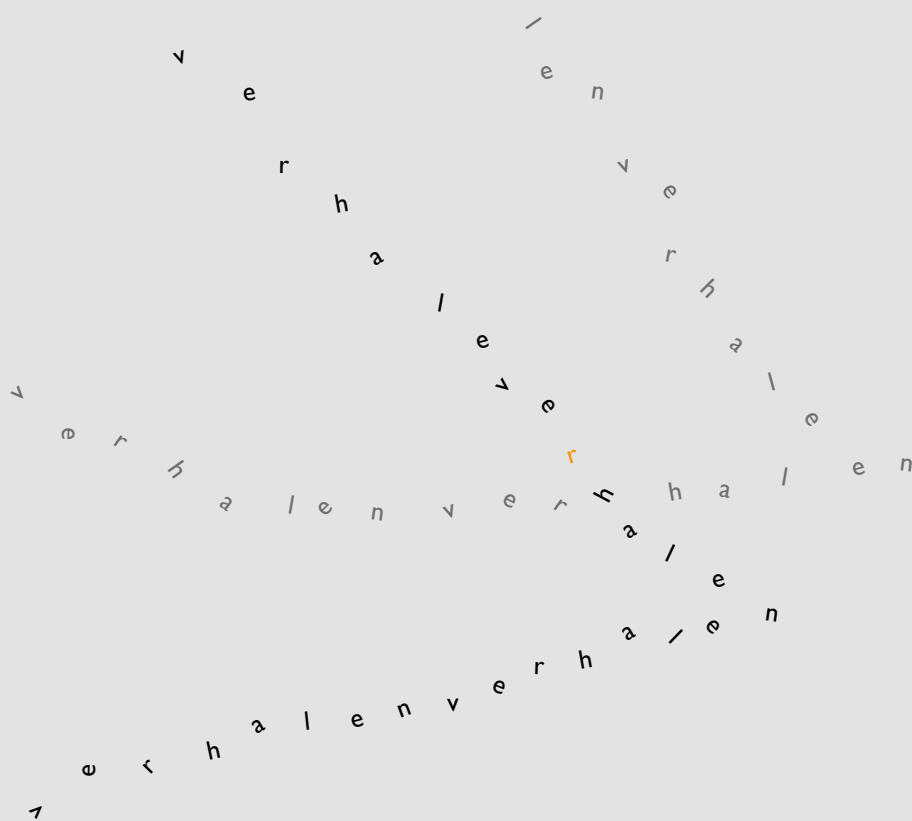

schepnet op de bankjes achter me en sprong vanaf de richel op een van die verlaten boten. Ze lagen veel dichter op het water dan die rondvaartboot met zijn hoge romp. Als het goed was kon ik er nu beter bij, niet met een net, maar gewoon met mijn blote handen.

De rondvaartboot met de twee miljoen toeristen was inmiddels doorgevaren. En ook Tessa en de kapitein keerden naar de opstapplaats terug. Ik was eindelijk alleen. En in alle rust greep ik daarna de zwaan met één hand bij zijn nek toen hij probeerde terug te zwemmen naar het open water. En met mijn andere hand trok ik hem aan dek. Het gebeurde in twee seconden en niemand die het zag.

Niemand?

Er stond onverwacht iemand achter me. Een vrouw die kwam kijken wat ik op haar woonboot deed. Zo onbewoond was hij dus niet. Al het rumoer rond de zwaan was op de een of andere manier volledig aan

De W van verhalen

Als de herfststormen weer aantrekken en het land door de wind wordt opgetild, het waaien de aarde lichter maakt, zie je ze weer verschijnen, vogels die een letter tegen de wolken schrijven. Een zwarte v op grijs papier. De reizigers zijn teruggekeerd, de ganzen, en ze roepen ons toe vanuit de lucht. 'We hebben de rendieren gezien, de gletsjers, de bergmeren, Sulitelma en het noorderlicht.' En terwijl ze dat roepen vormen ze samen de v van verhalen. En hoe meer kou er over ons wordt uitgestort hoe meer verhalen er aan de hemel verschijnen. En heel, heel zelden, zie je dat er naast de v ook een w geschreven staat. Het is de w van waarheid. De waarheid in verhalen. Non-fictie die je niet vergeet.

Wanneer grauwe ganzen terugkeren uit hun broedgebied nemen ze hun jongen met zich mee. Ze reizen als gezin vanuit het hoge noorden terug naar Nederland. Samen uit, samen thuis. Papa, mama en een stuk of vijf kinderen. Iets minder kan ook als er een hongerige poolvos of raaf is langs

geweest. En meer? Kunnen het er ook meer zijn? Zeker weten dat dat kan. Want de grauwe gans let niet alleen op zijn eigen pullen, maar ook op die van de buren. En als de pulletjes van de buren om wat voor reden dan ook verweesd achterblijven, worden ze direct opgenomen in een nieuw pleeggezin. Zo kan het aantal jongen van een ganzenpaar in één klap verdubbelen. Grauwe gans, dat klinkt saai en uitgeblust, maar onder die doffe verentooi klopt een glimmend hart van goud. Ik weet heus wel dat dit een dankwoord is en dat ik niet te veel moet afdwalen, want wat moet de grauwe gans in dit verhaal? En trouwens, zijn er inmiddels niet veel te veel van? Moeten ze juist niet worden bestreden in plaats van aangemoedigd? En kunnen we het niet over boeken hebben, of ten minste over het belang van non-fictie? En over hoe het eigenlijk allemaal begon?

Goed dan. Hoe het allemaal begon.

Als kind wilde ik niets liever dan ornitholoog worden. Wat me in vogels aantrok weet ik niet, maar ik wilde zoveel mogelijk over ze weten. En hoe meer ik over ze leerde, hoe leuker het werd. Om te beginnen oefende ik hun namen. De Nederlandse en de wetenschappelijke. Dat deed ik per afdeling. Eendvogels, roofvogels, zangvogels, stormvogels en mijn favoriete categorie: toevallige gasten, want je zou toch eens een roodborst kardinaal voor je kijker krijgen en niet weten wat het

was. Daarnaast luisterde ik natuurlijk ook naar hun roep, vooral in de lente en de zomer. Maar wanneer in het najaar de ganzen kwamen begon het in mij te stormen. Ik hoorde ze 's nachts vanuit mijn bed. Ze keerden terug uit onbereikbare gebieden en ik luisterde met bonzend hart naar hun verhaal: 'We hebben de rendieren gezien, de gletsjers, de bergmeren, Sulitelma en het noorderlicht.' En ik wilde maar één ding: me bij hen aansluiten. Met hen mee vliegen. Van alle vogels die ik kende wilde ik het liefst een gans zijn. Geen adelaar of albatros, maar een grauwe gans. Een dier dat samen met zijn reisgezelschap één reusachtige V onder de sterren vormde.

Het was in de tijd dat de grauwe gans alleen in de winter ons land bezocht. In een tijd dat hij schaars was en beschermd. Het was in de tijd dat ik tweemaal per jaar mijn hart verloor. In oktober bij het weerzien, en in februari bij het afscheid. Anser anser, grauwe gans. *Branta canadensis*, Canadese gans. *Anser hyperboreus*, sneeuwgangs. Hoe meer namen ik uit mijn hoofd leerde, hoe meer ruimte erbij kwam voor nieuwe namen. En omdat er geen non-fictie was voor kinderen, las ik non-fictie voor volwassenen en daarnaast zoveel mogelijk kinderboeken over dieren. Over vogels als dat even kon. En zo leerde ik Akka van Kebnekaise kennen.

Akka vloog met haar troep wilde ganzen naar Lapland en onderweg sloot zich een tamme gans

bij hen aan. Op de rug van die tamme gans zat het kleine dwergje Nils Holgersson. Een pestkopje dat door een boze kabouter was betoverd om hem een lesje te leren. Al gauw sloot Nils vriendschap met de ganzen en werd hij, kortom, een aardig ventje.

Nils Holgerssons wonderbare reis is dan misschien verzonnen, en meer dan honderd jaar oud, toch is het, ondanks de kabouters en de pratende ganzen, maar een kleine overgang naar non-fictie. Want al lezende laat de schrijfster Selma Lagerlöf je goed naar dieren kijken. Wie zijn lezershart opent leert dat haar dieren evenveel waard zijn als mensen. Je hoeft maar even uit jezelf te stappen om daar achter te komen.

Ik borduur met mijn boeken voort op verhalen zoals die van Lagerlöf, maar dan met een w ervoor. De w van waarheid en waargebeurd. Daarbij maak ik de dieren iets menselijker en de mensen iets dierlijker om de kloof een klein beetje te dichten voor lezers die daar moeite mee hebben. Maar ik laat de dieren niet praten en er wordt bij mij niet getoverd. Toch heb ik van die wijze Akka van Kebnekaise veel geleerd. Bijvoorbeeld dat kennis geen ruimte inneemt, maar die juist creëert:

‘Akka van Kebnekaise, Akka van Kebnekaise,’ riepen de jonge ganzen tijdens hun eerste lange vlucht, ‘we hebben zo’n honger dat we niet langer kunnen vliegen.’

‘Jonge ganzen moeten leren lucht te eten, en wind te drinken,’ antwoordde de leidstergans en vloog even hard door als tevoren. En het leek of de jonge ganzen geleerd hadden van de lucht en de wind te leven, want toen ze een poos gevlogen hadden klaagden ze niet meer over honger. De oude ganzen riepen de namen van alle bergtoppen, zodat de jonge zouden leren hoe ze heetten.

‘Dit is Porsotjokko, dat is Sarjektjokko, dat is Sulitelma...’

‘Akka,’ riepen de jongen ganzen ongeduldig, ‘Akka, Akka!’

‘Wat is er?’ vroeg de leidstergans.

‘We hebben geen plaats meer voor namen in ons hoofd,’ schreeuwden de jongen. ‘We hebben geen plaats meer voor namen in ons hoofd.’

‘Hoe meer je in je hoofd stopt, hoe meer plaats er komt,’ antwoordde de leidstergans en ging door met de merkwaardigste namen te roepen als tevoren.

Hoe meer je in je hoofd stopt, hoe meer plaats er komt. Ik denk dat Theo Thijssen het er volledig mee eens zou zijn. Ik ben het er in ieder geval mee eens. Hoe meer je leert, hoe meer vrijheid je hebt. Hoe meer boeken je leest, hoe ruimer je denkt. Hoe meer je van dieren houdt, hoe aardiger je wordt.

Ik hoop dan ook dat regenwormen in handen van kinderen die net naar de verhalen uit mijn boeken

hebben geluisterd hun leven iets zekerder zijn, en dat de hamburgerketen met de vrolijke gele M iets minder *Quarter pounders* zal verkopen wanneer het verhaal van de uit de slacht ontsnapte Claartje tot lezers is doorgedrongen. Ik heb tenminste na mijn schoolbezoeken een aantal onverschillige jochies – in ieder geval voor even – zien veranderen in aardige Nils Holgerssonnetjes.

Ik kan nog altijd niet geloven dat ik hier zomaar sta. Ik had nooit schrijver willen worden, wel ornitholoog, of beter nog: een grauwe gans. Maar nu ik dat niet geworden ben en deze prijs in handen heb zie ik dat de weg hiernaartoe één lange en leerzame trektocht is geweest. Een trektocht die niet vanzelf is gegaan. Die ik zonder de hulp van anderen niet had kunnen maken. Het is namelijk zo, en daar ben ik nog even met mijn grauwe ganzen, dat hun vleugelslag de lucht omlaag drukt. Wanneer die lucht daarna weer opstijgt belandt hij precies onder de vleugels van de gans erachter. Door in een v-formatie te vliegen helpen ganzen elkaar dus vooruit. Mijn trektocht ging dan ook op de vleugelslag van anderen die voor korte of juist heel lange tijd met mij zijn meegevlogen. Een klein aantal wil ik noemen.

Dik Zweekhorst, die in mij geloofde vanaf de eerste letter die ik schreef, ook al ging het maar over koeien. Hij was en is en blijft mijn eeuwige redacteur.

Ik wil de jury danken voor haar onverwachte en gewaagde keuze. Het enorme geldbedrag dat aan de prijs verbonden is doet me denken aan het aantal broedparen, daar zijn ze weer die grauwe ganzen, die de zomers doorbrengen in Nederland. Waren dat er in 1971, toen mijn vogelliefde begon, niet meer dan tien, in 2015 telden onderzoekers er zestigduizend. Te veel? Hoezo te veel? Ik vind het een duizelingwekkend en prachtig getal dat wat mij betreft niet naar beneden hoeft.

Ik dank ook de leden van het bestuur van de Stichting P.C. Hoofd-prijs die me er op de dag van mijn verhuizing, geduldig, via de luidspreker op mijn telefoon, in de auto ter hoogte van hectometerpaal 9.3 op de ring van Amsterdam, van probeerden te overtuigen dat ik toch echt de Theo Thijssen-prijs had gewonnen, en die voorkwamen dat ik daarna regelrecht in de vangrail belandde.

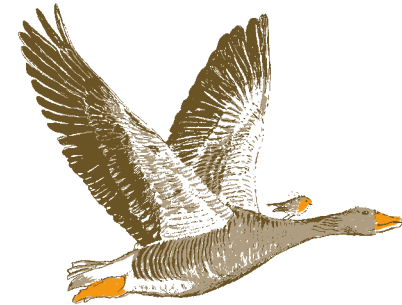
‘Is dit gesprek wel veilig?’ vroeg de heer Dorleijn. ‘Heel veilig,’ zei ik, waarop ik in mijn achteruitkijkspiegel keek en levensgroot de letters DAF zag opdoemen. Ik stond op het punt geramd te worden door een truck van de firma DAF Logistics & Supply Chain. Ik bleek vijftig te rijden waar honderd was toegestaan. Alle bloed was namelijk even daarvoor vanuit mijn rechtersvoet naar mijn hersenen gevloeid. Ik dacht: een chauffeur van de dierenambulance Amsterdam staat toch wel voor hetere vuren? Maar dit vuurtje was wel erg heet. Het was Jan Paul die even later de brand wist te blussen met de mededeling: ‘Als jij nou straks nog

even de laatste lampen uit het plafond schroeft, dan koop ik een fles champagne.' Zonder Jan Paul was deze dag wegens kortsluiting niet doorgestaan. Trouwens, misschien wel aardig om te weten: grauwe ganzen zijn elkaar eeuwig trouw en blijven bij elkaar tot de dood hen scheidt.

Het Nederlands Letterenfonds noem ik vanaf deze plaats mijn redders, omdat het fonds altijd zeer ruimhartig voor mij is geweest. Door hun steun heb ik niet alleen iets kunnen opbouwen, maar voelde ik me door de jaren heen ook aangemoedigd de woorden van Akka van Kebnekaise tegenover jonge gansjes in praktijk te brengen, want: hoe meer je in hun hoofd stopt, hoe meer plaats er komt.

En Edward ten slotte, dank je wel voor je woorden, je bent mijn hartsvriend en mijn eigen Akka van Kebnekaise.

'Akka van Kebnekaise! Akka van Kebnekaise!' riep de jonge gansjes jammerend.
'Wat is er?' vroeg de leidstergans.
'Onze vleugels zijn te moe! Onze vleugels zijn te moe!' schreeuwden ze.
'Dat wordt wel beter, als je maar doorzet,' riep de leidstergans en vloog even hard door als tevoren.

Bibi Dumon Tak

We maakten warme chocola terwijl de regen bleef vallen en het langzaam donker werd.
'Horen jullie dat?' Klein Broertje weer.
'Horen wij wat?' vroegen wij.
'Gegrom,' zei hij.

'Dat is de donder,' zeiden wij, 'de donder die in de verte raast.'
Of we dat zeker wisten, vroeg Klein Broertje, of we zeker wisten dat Sien niet buiten stond en gromde naar de postbode op zijn fiets.
En wij schudden ons hoofd en zeiden dat de postbode al was geweest.

Ik ben niet bang voor stal vijf

Ik ben Bikkel.

Ik ben opgegroeid in vier stallen.

Stal 1

Daar werd ik geboren en ik kan me er niets meer van herinneren.

Stal 2

In stal twee stond ik als kalf tussen de schapen, geiten, kippen en konijnen. Er liep ook een boze ezel rond en nog wat dieren waar ik geen contact mee had. Ik was het enige rund. Dat was jammer, want runderen houden ervan om onder soortgenoten te zijn.

In deze stal kwamen iedere dag kinderen kijken. Ik werd er vaak een beetje moe van want kinderhanden willen je overal aanraken. Echt overal, ook in je ogen, in je oren, in je neus, en als ik ze dan wilde likken, gilden ze.

Maar er waren ook kinderen bij die me kriebelden op precies de juiste plek: op mijn kop, achter mijn horens. Het waren de kinderen die me vaker kwamen bezoeken en die me kenden. Er waren er zelfs bij die speciaal voor mij kwamen. Hun kleine handen vond ik heerlijk. Op die handen droomde ik weg en heel soms viel ik erbij in slaap.

Ik merkte eerst niet dat de stal langzaam kleiner werd. En niet alleen de stal, maar ook de kinderen krompen, en zelfs de ezel kon ik op een goede dag recht in de ogen kijken. Ik begreep er niets van, maar er is zo veel wat je als rund niet begrijpt. En een ander rund om het aan te vragen was er dus niet.

Koppige koe

Claartje ontsnapte uit het slachthuis in Koudum (Friesland). Toen ze bloed rook sprong ze dwars door een houten deur heen en zette het op een lopen. De politie en de slachter gingen achter haar aan. Een dierenarts vuurde zoveel verdovingschoten op haar af dat zelfs een olifant allang was gaan liggen. Maar Claartje vluchtte verder, door tuintjes en over schuttingen. Hier en daar ramde ze een auto. Ze brak een van haar achterpoten. Kinderen werden binnengehouden en wandelaars gewaarschuwd. Uiteindelijk stormde ze op een etalage af waar een kunstenaar zijn werk in had uitgesteld. Daar, tussen het glas en de beeldjes bleef Claartje liggen.

Ze werd teruggebracht naar het slachthuis. Niet om meteen te worden geslacht, maar om tot rust te komen. Het vlees van een koe die helemaal overstuur is, is niet te eten. Dat kun je niet verkopen. Het duurt een week voor de stress er weer uit is.

Het verhaal van Claartje kwam in de krant en dat

was haar redding. Twee broers lazen het verhaal en waren verschrikkelijk trots op haar. Een koe die zo kon lopen moest wel een heel flinke koe zijn. Er stond alleen dat Claartje alsnog geslacht moest worden. Dat ging die twee broers te ver. Ze belden de boer op en vroegen wat die dappere koe moest kosten. Zeventienhonderd gulden? Ze kochten Claartje, haalden haar weg uit de stal van het slachthuis en brachten haar naar de boerderij van Bert Hollander. Daar kreeg ze voorgoed onderdak.

Naar het koeienparadijs

Ik ben Claartje.

Ze zeggen dat ik met mijn vierentwintig jaar de oudste koe ter wereld ben. Maar die leeftijd zegt mij niets. Wij koeien rekenen in kalfjes. Ieder jaar kun je er een krijgen, en dat is dan hoe oud je bent, het aantal kalfjes dat je op de wereld hebt gezet. Ik kreeg er één. Een zoon. Dat is lang geleden. Het wordt mistig in mijn hoofd als ik zo ver terug moet denken in de tijd. Maar de dag van zijn geboorte weet ik nog precies. Ik kreeg mijn jong op drie poten, in een vreemde wei die vol paardenbloemen stond. Na hem kreeg ik geen kalfjes meer. Ik ben dus één kalfje oud.

Ik herinner me dat ik op een dag in een vrachtwagen werd geladen. Er stonden al een paar koeien in die ik niet kende. Ik weet niet of we iets tegen elkaar zeiden. Ik geloof van niet, omdat we te angstig waren. Na een korte rit kwam de vrachtwagen tot stilstand. Alle koeien werden uitgeladen. Ik ook. Het winterlicht deed pijn aan mijn ogen. Ik

snoof de lucht diep op en wist dat de plek waar ik was aangekomen geen goede plek was. Ik hoorde mensen schreeuwen. Ze waren ongeduldig. Ik kreeg een klap met een stok. Die klap bracht een vreemde koe in mij naar boven.

Terwijl de andere koeien gehoorzaam de handen van de ruwe mannen volgden zette ik het op een lopen. Een koe gaat nooit in haar eentje op pad, dat is de eerste les die je in het leven leert. Maar ik deed het toch. Ik draafde weg van alle drukte. Er kwamen mensen achter mij aan, dus begon ik te galopperen. Ik zweer het, zo hard had ik nog nooit gelopen. Ik denk dat mijn hoeven de grond niet eens raakten.

Ik kende alleen de stal en de wei, maar die dag leerde ik een nieuwe wereld kennen. Ik kon voor het eerst alle kanten op. Maar mijn hoofd zei: rechtdoor, almaar rechtdoor. Zo ver mogelijk van de plek vandaan waar de lucht naar verwoesting rook.

De grond waarover ik rende was eerst zwart. Maar even later sprong ik bijna in een sloot vanwege de witte strepen die plotseling onder mijn hoeven vandaan flitsten. Het bliksemde op de grond en het bliksemde in mijn kop.

Na een tijdje kwamen er huizen in zicht, en auto's, en mensen op fietsen. Iedereen schreeuwde. Iedereen leek net zo bang als ik. Daarom stopte ik niet voor een auto die ik op me af zag komen, want als je stopt springt het gevaar van achteren

op je rug. De botsing deed geen pijn, maar mijn linkerachterpoot werkte daarna niet meer mee. Ik hoorde gejang uit auto's komen die me hinderlijk bleven achtervolgen, zoals vliegen in de zomer doen. Ik voelde hoe er naalden in mijn rug werden geschoten. Iets trok me naar beneden, naar de grond. Een kracht die groter was dan ik. Maar een nog grotere kracht zorgde ervoor dat ik verderging. Op dat moment voelde ik voor het eerst mijn kalf.

Ik liep een straat in met muren aan allebei de kanten. En aan het einde van die straat stond nóg een muur en midden in die muur zag ik wolken en tussen die wolken zag ik een koe. Ik zag een koe die op mij af kwam, ik zweer het. Ze was net zo groot als ik, net zo bang, en net zo op de vlucht. Ze kwam uit de tegenovergestelde richting. Maar ik ging echt niet voor haar opzij. Mijn kop zei: rechtdoor. Dus ging ik rechtdoor. Ik denk alleen dat die andere koe er net zo over dacht, want ook zij ging niet opzij. Ik sprong uiteindelijk dwars door haar heen. Ik hoorde gerinkel van brekend glas en toen was die ander weg. Ik loeide voordat ik viel.

Ik ben daar niet eeuwig blijven liggen, maar hoe ik daar ben weggekomen weet ik niet. Wel weet ik dat ze me hebben teruggebracht naar de plek waar de geur van verwoesting hing. Ik stond op drie poten, want mijn vierde kon ik niet gebruiken.

En denken ging ook niet meer. Zelfs niet aan mijn kalf. Ook de angst was weg. Dat kwam door het hooi dat voor me lag. En door de emmer gevuld met koel water. Ik ben daar een tijdje gebleven, in die stal waaruit ik was weggevlucht. Maar niemand schreeuwde.

En niemand sloeg me meer met een stok.

Een paar dagen later ben ik opnieuw in een vrachtwagen geladen. Ik kwam terecht in een stal waarin nog een paar koeien stonden. Een stuk of vier. Te weinig voor een kudde. Maar goed genoeg voor mij. Ik kan me de kalmte herinneren van de andere dieren. Alsof er geen kwaad op de wereld bestond. En toen het voorjaar werd, mochten we naar buiten. Ik kon alweer een beetje lopen tegen de tijd dat mijn kalf geboren werd.

Die dag werd de gelukkigste van mijn leven.

Vijftien zomers lang liep mijn zoon naast me. En ik liep naast hem, op vier poten. De breuk is langzaam genezen tot ik er op een dag geen last meer van had.

Ik heb in de jaren hier veel koeien zien komen en gaan. En als ze gingen, dan gingen ze liggend op hun zij, net zoals mijn zoon een paar winters geleden. Niemand verlaat het erf hier levend.

Niemand wordt verkocht of weggedaan. Je mag blijven tot je grijs bent en niet meer kan.

Ze zeggen wel eens: wie een leven redt, redt een hele wereld. Ik denk dat dat waar is. Ik heb mijn zoon een wereld gegeven. Het is niet moeilijk om

hem weer voor me te zien tussen de mistflarden in mijn kop. Want nu hij niet meer naast mij staat, zit hij weer in mij. Net zoals toen, op de dag van mijn vlucht. Mijn vlucht naar het koeienparadijs. Ik ben niet één kalfje oud, ik ben een hele wereld oud.

uit **Laat een boodschap achter in het zand**, geïllustreerd door Annemarie van Haeringen

De wilde kameel

Wilde kameelenman, alleenstaand,
zkt. kennismaking met vr.

6 jr.

kinderen geen bezwr.

Sterk. Zeer trouw.

Flex. Kan tegen hitte (+50 °C.)

en extr. kou (-40 °C.)

Komt uit Mongolië, Gobi wstn.

Chinese uit Lop Nur geen probl.

Mag ook hele harem zijn.

Tam niet gewenst,

(want te veel vermenst).

Ben jij, of zijn jullie, de ware(n)?

Laat dan een boodschap achter in het zand.

We zijn nog maar met duizend,

het is zo stil en leeg hier

en mijn ♥ staat al te lang in brand.

Deze uitgave verscheen in een oplage van 300 exemplaren ter gelegenheid van de uitreiking van de Theo Thijssen-prijs 2018 aan Bibi Dumon Tak. De prijs werd op dinsdag 25 september 2018 uitgereikt in het Literatuurmuseum te Den Haag door bestuursvoorzitter Gillis Dorleijn.

Vormgeving steef liefding

Omslagillustratie Hans van der Meer (uit **Het koeienparadijs**)

Auteursfoto Koos Breukel

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door Drukkerij Wilco, Amersfoort.

‘Koppige koe’ is afkomstig uit **Het koeienboek** (2001), Bibi Dumon Taks debuteert, ‘Naar het koeienparadijs’ uit **Het koeienparadijs** (2017).

Copyright tekst © 2018 de auteurs

Copyright illustraties p1 en 41© 2018 steef liefding

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, in enige vorm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Em. Querido’s Uitgeverij, Amsterdam.